

Motion till riksdagen 2025/26:4052

av Nils Seye Larsen m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2025/26:210 Bidragsspärr och sanktionsavgift i socialförsäkringen

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår propositionen i sin helhet.

Motivering – trygghetssystemen ska bygga på tillit och rättssäkerhet

Regeringens förslag innebär ett omfattande och problematiskt skifte mot ett mer repressivt system i socialförsäkringen. Det sker utan att tillräckliga rättssäkerhetsgarantier finns på plats och trots tydlig kritik från Riksrevisionen (RiR 2026:4), Inspektionen för socialförsäkringen (rapport 2025:8) och flera centrala remissinstanser. Mot denna bakgrund anser Miljöpartiet att propositionen bör avslås i sin helhet.

Socialförsäkringen är en central del av den svenska välfärdsmodellen. Den ska ge ekonomisk trygghet vid sjukdom, funktionsnedsättning och föräldraskap. För att systemet ska fungera krävs hög legitimitet men också att människor kan känna tillit till att de behandlas rättvist och rättssäkert. Regeringen föreslår i propositionen Bidragsspärr och sanktionsavgift i socialförsäkringen ett nytt system med administrativa sanktioner. Förslaget innebär att Försäkringskassan ska kunna besluta om sanktionsavgifter när enskilda lämnar oriktiga uppgifter eller brister i sin uppgiftsskyldighet. Vid upprepade överträdelser ska myndigheten även kunna besluta om bidragsspärr, vilket innebär att en individ under en viss tid stängs av från rätten till ersättning. Syftet är enligt regeringen att möjliggöra snabbare och fler reaktioner än i dag samt att stärka socialförsäkringens legitimitet och motverka felaktiga utbetalningar. Miljöpartiet delar uppfattningen att felaktiga utbetalningar ska motverkas. Men det måste ske på ett sätt som värnar rättssäkerheten och inte riskerar att drabba människor som inte har gjort sig skyldiga till medvetet fusk.

Ett systemskifte som sänker rättssäkerheten

Förslaget innebär ett tydligt systemskifte. Sanktioner som i dag i stor utsträckning hanteras inom det straffrättsliga systemet, med höga krav på bevisning och rättssäker prövning i domstol, flyttas till ett administrativt system där Försäkringskassan, och i förekommande fall Pensionsmyndigheten, själv utreder och beslutar om sanktioner. Detta sänker tröskeln för ingripanden mot enskilda personer. Sanktionsavgifter ska kunna tas ut även i situationer där uppsåt inte är tydligt fastställt på samma sätt som i brottmål. Det innebär en påtaglig risk för att människor drabbas av sanktioner trots att de gjort sitt bästa för att följa regelverket. Sanktionsavgiften föreslås uppgå till 25 procent av det återkrävda beloppet, med ett minimibelopp på några tusen kronor och ett tak på omkring 70 000 kronor. Avgiften tas ut utöver återkravet och kan därmed få mycket betydande ekonomiska konsekvenser för den enskilde. Detta förstärker de ekonomiska riskerna för den enskilde och gör konsekvenserna av felbedömningar eller otydliga regelverk särskilt allvarliga. Miljöpartiet anser att detta strider mot grundläggande rättsstatliga principer.

Införs trots allvarliga brister i dagens system

Riksrevisionen har i sin granskning (RiR 2026:4) visat på betydande brister i Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens återkravsverksamhet. Det handlar bl.a. om brister i bedömningen av skuld, eftergift och rättslig kvalitet i besluten. Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har i rapporten Rättsliga brister i återkrav? En granskning av Försäkringskassans återkravshandläggning av sjukpenning och föräldrapenning (2025:8) pekat på att i 59 procent av de granskade ärendena är bedömningarna inte rättsligt underbyggda eller saknar underlag. I 54 procent av alla ärenden saknas dessutom en tydlig motivering till varför en utbetalning bedömts som felaktig eller vad den enskilde påstås ha gjort för fel.

Detta innebär att människor redan i dag riskerar att drabbas av felaktiga eller oproportionerliga krav. Att i detta läge införa ytterligare sanktionsmöjligheter, utan att först åtgärda de befintliga bristerna, är enligt Miljöpartiet ansvarslöst. Rättssäkerheten måste stärkas innan nya sanktioner införs – inte tvärtom. Miljöpartiet har av den anledningen tidigare yrkat på ett nödstopp för återkrav av assistansersättning, där detta är ett stort problem. Miljöpartiet menar också att återkrav endast ska kunna göras om bedrägeri eller medvetet fusk kan styrkas. Det sistnämnda förslaget förespråkas även av ISF.

Sanktionsavgifter riskerar att slå fel

Flera remissinstanser, däribland Diskrimineringsombudsmannen, har varnat för att sanktionsavgifterna riskerar att få diskriminerande effekter. Personer med funktionsnedsättning, särskilt kognitiva svårigheter, kan ha svårare att förstå och uppfylla de krav som ställs. Organisationer som DHR och FUB lyfter att dessa grupper riskerar att drabbas oproportionerligt hårt – inte på grund av fusk, utan på grund av systemets komplexitet. Även Jämställdhetsmyndigheten pekar på att kvinnor, som oftare har kontakt med socialförsäkringen, kan påverkas i större utsträckning. Miljöpartiet anser

att ett system som riskerar att slå systematiskt hårdare mot redan utsatta grupper inte kan accepteras.

Bidragsspärr – en oproportionerlig och riskfylld åtgärd

Bidragsspärren utgör en särskilt ingripande del av förslaget. Den innebär att en person, efter upprepade överträdelser, kan stängas av från ersättning under en viss tid. För många människor är socialförsäkringen avgörande för den grundläggande försörjningen. Att stängas av från ersättning kan leda till allvarliga ekonomiska och sociala konsekvenser, inklusive ökad fattigdom och ohälsa. Miljöpartiet anser att bidragsspärren i praktiken har karaktär av en straffrättslig sanktion, men utan motsvarande rättssäkerhetsgarantier. I ett system där rättssäkerheten redan ifrågasätts är detta särskilt problematiskt. Flera remissinstanser, däribland Socialstyrelsen och TCO, har också lyft riskerna för negativa konsekvenser för individers försörjning och hälsa.

Förtroendet för välfärden riskerar att urholkas

Regeringen framhåller att förslaget ska stärka legitimiteten i socialförsäkringen. Miljöpartiet bedömer att effekten riskerar att bli den motsatta. Ett system där människor riskerar sanktioner trots att de inte avsiktligt gjort fel riskerar att skapa rädsla och osäkerhet. Det kan leda till att människor avstår från att söka ersättning de har rätt till. Det undergräver tilliten till välfärden.

Fel väg framåt

Miljöpartiet menar att arbetet mot felaktiga utbetalningar måste utgå från rättssäkerhet, tydliga regler och god information till den enskilde. I stället för att införa nya sanktioner bör regeringen prioritera att: 1) stärka rättssäkerheten i handläggningen, 2) åtgärda bristerna i återkravssystemet, 3) förenkla regelverken och 4) säkerställa att sanktioner endast riktas mot medvetet fusk. Att införa ett repressivt sanktionssystem ovanpå ett redan bristfälligt system riskerar att skapa större problem än det löser.

Nils Seye Larsen (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Malte Tängmark Roos (MP)